

تاثیر آموزش مطالعات اجتماعی در یادگیری مهارت‌های اجتماعی برای دانش آموزان در مدارس

محمدباقر نصیری¹

چکیده

مقاله حاضر به روش مروری- کتابخانه‌ای است که با توجه به نظرات اندیشمندان این عرصه به رشته تحریر درآمده است. هدف این مطالعه بررسی آموزش تأثیر علوم اجتماعی در یادگیری مهارت‌های اجتماعی انجام گرفته است. محتوای لازم برای نگارش این مطالعه از طریق جستجو در پایگاه‌های اطلاعاتی SID، scholar G و موتور جستجوی گوگل به دست آمده است؛ که نتایج به دست آمده نشان داده‌اند، در میان برنامه‌های درسی، مطالعات اجتماعی حوزه یادگیری اصلی و کلیدی است که تقریباً در تمام کشورهای دنیا آموزش داده می‌شود. در این حوزه، تقویت هویت ملی، اخلاق‌مداری در نظام اجتماعی و مهارت‌های زندگی در اهداف، محتوا و روش‌ها تعقیب و تلاش می‌شود تا از طریق برخی دانش‌ها، مهارت‌ها و صلاحیت‌های مورد نیاز، افراد به گونه‌ای تربیت شوند که هم در زندگی فردی و هم در جامعه مبتنی بر آموزه‌های دینی، نقش کارآمد و شایسته‌ای ایفا کنند و بر این اساس دانش‌آموزان از طریق مطالعات اجتماعی به مهارت‌های لازم در زمینه زندگی اجتماعی مجهز می‌شوند.

واژگان کلیدی: آموزش، مطالعات اجتماعی، مهارت‌های اجتماعی

مقدمه

مطالعات اجتماعی با نامی تحت عنوان "STUDIES SOCIAL" در سایر کشورها وجود دارد. این ماده درسی سال‌های زیادی نیست که وارد مدارس ایران شده است (ملک عباسی، ۱۳۹۳). مطالعات اجتماعی نوعی ماده درسی است که از اهداف اصلی آن تربیت افرادی است که بتوانند شهروندان خوبی برای جامعه باشند؛ در عوض علوم اجتماعی نوعی رشته علمی است که به مطالعه جوامع بشری و ارتباطات افراد با یکدیگر می‌پردازد (خبرگزاری دانشجو، ۱۳۹۱). بنابراین این دو عنوان نباید با یکدیگر اشتباه گرفته شود. با توجه به توسعه جوامع بشری، نیاز به وجود قوانین و مقررات بیش از هر زمان دیگر احساس می‌شود؛ قوانینی که موجب برقراری نظم اجتماعی شده و رفاه را برای همگان به ارمغان می‌آورد (مردی، ۱۳۸۵). به طور مثال ثابت شده است هر چه میزان شناخت افراد از قوانین و مقررات رهنمایی و رانندگی بیشتر باشد؛ به همان میزان از تخلفات ترافیکی کاسته خواهد شد (همان منبع). مطالعات اجتماعی به عنوان حوزه‌ای میان رشته‌ای است؛ یعنی از سایر دروس مانند جغرافیا، تاریخ، مدنی و حتی معارف و... استفاده می‌کند و در واقع

¹ mohammadbagernasiri@gmail.com آموزش و پرورش استان زنجان،

می‌توان گفت پلی است که بین بسیاری از دروس ارتباط برقرار می‌کند؛ در نتیجه این انسجام، یادگیری دروس بهتر اتفاق می‌افتد (مظفری، 1380). نظر به اهمیت تدریس درس مطالعات اجتماعی در مدارس؛ متخصصان تعلیم و تربیت و والدین را وامی‌دارد تا نگاه تازه‌ای نسبت به این ماده درسی و برنامه‌ریزی درستی برای وصول به اهداف آن داشته باشند.

پیشینه پژوهش

پویایی هر جامعه تا حدود زیادی به وجود شهروندانی که برای مشارکت و تعامل در امور زندگی اجتماعی احساس تعهد کنند و از آگاهی‌های لازم در این زمینه برخوردار باشند، بستگی دارد.

بر همین مبنا، از یک نظر امروزه اغلب برنامه‌های درسی و از جمله برنامه‌ی درسی مطالعات اجتماعی به سمت تربیت شهروند آگاه و مسئول جهت‌گیری کرده‌اند.

و در پژوهش‌های مانند بررسی نقش آموزش علوم اجتماعی در اجتماعی کردن از آقای محمد حیدری و سهیل فرید که در سال 1394 انجام شده تحقیقاتی درمورد اثرا آموزش علوم اجتماعی در اجتماعی شدن دانش آموزان صورت گرفته و نتیجه گیری شده بود که: نقش آموزش علوم اجتماعی در اجتماعی شدن دانش آموزان بسیار زیاد بوده و اگر شرایط و بستر مناسب برای تحقق این امر به وجود آید می‌توانیم ببینیم که دانش آموزان به نحوه ی مناسب اجتماعی شده و وارد جامعه می‌شوند در واقع هدف خود آموزش و پرورش همین است که با آموزش درس اجتماعی دانش آموزان را به نحوه ی مناسبی اجتماعی سازد پس اگر شرایط در مدارس مناسب باشد و کادر و کارکنان و معلمان همه ی تالش خود را در تحقق این امر بکنند حتما دانش آموزانی اجتماعی و جامعه پذیر خواهیم داشت.

و همچنین در تحقیقی دیگر تحت عنوان مهارت‌های زندگی اجتماعی و آموزش علوم اجتماعی که سال 1400 توسط دکتر سید محمد علی میر جلیلی (استاد یار گوره علوم تربیتی دانشگاه فرهنگیان، پردیس شهیدان پاک‌نژاد یزد و محمد خیبری دانشجوی کارشناسی آموزش ابتدایی دانشگاه فرهنگیان، پردیس شهیدان پاک‌نژاد یزد) تاثیر آموزش مطالعات بر یادگیری مهارت را مورد بررسی قرار گرفته و نتیجه گرفته شده که: جا که امروزه تربیت اجتماعی و آماده ساختن افراد برای زندگی اجتماعی به یکی از مهم ترین نیازهای تعلیم و تربیت مبدل شده است، برنامه‌ی درسی مطالعات اجتماعی به دلیل ویژگی‌ها و ماهیت آن، جایگاه خاص و مهمی در میان برنامه‌های درسی، از منظر تربیت اجتماعی و آموزش مهارت‌ها و صالحیت‌های مورد نیاز اجتماع دارد تلاش می‌شود این حوزه ی یادگیری از طریق انتقال و پرورش دانش‌ها، مهارت‌ها و نگرش‌های مورد نیاز افراد را به

گونه ای تربیت کند تا بتوانند در جامعه، نقش کارآمد و مناسب را به خوبی ایفا کنند

بیان مسئله

ممکن است این نقصان رابه شدت در جامعه نبینیم، اما این بیماری اگرچه پنهان در جامعه وجود دارد. پس باید به دنبال عوامل بروز این بیماری باشیم. اگر دولت؛ مدرسه و خانواده را در زمان حال به عنوان بروز این نقایص بدانیم! وجه اشتراک آنها چیست؟ یک وجه اشتراک آنها این است که تمامی افرادی که امروز به عنوان دولت، مدرسه و خانواده در جامعه هویت یافته اند دانش‌آموختگان مدارس هستند و اگر حس مسئولیت اجتماعی در قبال تاریخ، تمدن، فرهنگ، منابع ملی، محیطزیست و... در آنها کم‌رنگ است... اگر دارای روحیه فردگرایی هستند... بزرگترین دلیل آن آموزش‌های اجتماعی در مدارس بوده که نتوانسته است حس مسئولیت مدنی آنها را به عنوان یک شهروند در قرن بیست و یکم تعلیم و آموزش دهد.

بنابراین لازم است در برنامه درسی مطالعات اجتماعی و تدریس آن و دبیران این رشته خانه‌تکانی اساسی شود. تا به دانش‌آموزان بیاموزیم به جای فحاشی به سایر رانندگان و پلیس به قوانین راهنمایی و رانندگی توجه کنند بدانند دستورات پلیس در ابتدا در جهت حفظ سلامت آنان است. بیاموزیم حقوق شهروندی چیست؟ قانون چگونه بهترین آزادی را فراهم می‌آورد؟ به آنها نوع انتقاد کردن و صحبت کردن را بیاموزیم. بیاموزیم چگونه به میراث ملی و دستاوردهای مدنی کشورشان احترام بگذارند...

مطالعات اجتماعی در مدارس فرصت مناسبی برای این آموزش‌هاست؛ که البته در اکثر مدارس مورد بی‌مهری قرار می‌گیرد و اکثر مدیران و دست‌اندرکاران برنامه ریزان آموزشی دغدغه علوم تجربی را دارند تا دروسی مثل مطالعات اجتماعی. درس اجتماعی را برای تدریس به هرکسی واگذار می‌کنیم در صورتی دروسی مانند؛ علوم تجربی، ریاضی، زبان را به دبیران تخصصی این رشته واگذار می‌کنیم.

پس بیراه نیست که در ایران همه متخصص علم اجتماع می‌شوند از راننده تاکسی تا کارگر ساده ساختمان مسائل پیچیده اجتماع را بحث کارشناسی کرده و نظریه‌پردازی می‌کنند. به همین دلیل است که مادر حوزه علم اجتماع نظریه‌پرداز نداریم و در دوراهی سنت و مدرنیته سال‌هاست سرگردانیم. هنوز تکلیفمان با ایدئولوژی روشن نیست! نمی‌دانیم چگونه یک جامعه به سمت میلیتاریزم پیش می‌رود و عواقب آن چیست؟

چون ما به همه اجازه داده‌ایم به راحتی درباره علم اجتماع نظریه‌پردازی کنند به همین دلیل با هزاران هزار بخشنامه غیرعملی روبه‌رو می‌شویم و یک قانون نیم‌خطی امان یک رساله بند و تبصره و اما اگر دارد!

تدریس علوم اجتماعی در مقاطع مختلف ابتدائی، راهنمایی و دبیرستان بخش مهمی از فعالیت اساسی و هدفداری است که تحت عنوان "جامعه‌پذیری کودکان و نوجوانان" می‌توان آن را جمع‌بندی و خلاصه نمود.

کتب درسی در ایران به‌صورت متمرکز و از بالا به پایین تهیه می‌شود و علیرغم تلاش فراوانی که مؤلفین و دست‌اندرکاران امور انجام می‌دهند. فاصله بین مفاهیم و دنیای ایجادشده توسط کتب درسی با واقعیت‌های موجود در جامعه به‌ویژه با توجه به تنوع فرهنگی در خرده‌فرهنگ‌های مختلف بسیار است و گاهی معلمان در ارائه مطالب و محتوای گردآوری‌شده دچار مشکلات متعدد هستند.

در سطوح ابتدائی سعی شده است مطالب اجتماعی به‌صورت کمی ارائه شود زیرا در این مقطع هنوز دانش‌آموز قادر به تفکیک و درک بسیاری از مطالب به‌صورت مجزا نیست؛ بنابراین آنچه لازم است تا یک کودک بتواند ارتباط درستی با پیرامون خود برقرار کند باهم به او ارائه می‌شود.

دروس مطالعات اجتماعی مجموعه‌ای بسیار ساده از موضوعات متفاوت مانند تاریخ، جغرافیا، اقتصاد، مردم‌شناسی، جامعه‌شناسی و روان‌شناسی هست که در ارتباط با انسان است. این علوم بدون این که هویتشان زیر سؤال برود همگی باهم به کودک آموزش داده می‌شود.

فردی از نظر اجتماعی رشد یافته است که به‌راحتی بتواند با استفاده از مهارت‌های اجتماعی با دیگران ارتباط برقرار کند یعنی با دیگران زندگی کند و سازگاری داشته باشد. رشد اجتماعی مهم‌ترین جنبه شخصیتی افراد است که هر قدر فرد سازگارتر و دارای روابط اجتماعی قوی‌تر باشد می‌تواند در بستر اجتماع از نظر شخصیتی، شغلی موفق‌تر باشد.

عناصر و مفاهیم اصلی در برنامه درسی مطالعات اجتماعی:

مفاهیم اصلی که از پایه سوم تا ششم در این درس وجود دارد؛ از اهداف تدریس مطالعات اجتماعی است. در ادامه به توضیح درباره برخی از آنها می‌پردازیم.

- 1. مفهوم عدالت:** یکی از مفاهیم اصلی برنامه درسی مطالعات اجتماعی است. آموزش رسمی در هر کشور نقش مستقیم و غیرمستقیم در جامعه‌پذیر کردن افراد بر عهده دارد (بیات و قاسمی، 1398). به نظر ارسطو از سعادت و خوشبختی مربوط به برخورداری از عدالت است (بیات و قاسمی، 1398 به نقل از عالم، 1376). بنابراین عدالت از نیازهای اساسی انسان‌ها در هر دوره‌ای بوده و در عصر حاضر نیز از نیازهای انکارناپذیر جامعه است. همان‌طور که قبلاً نیز گفته شد هدف تعلیم و تربیت در مدارس تربیت شهروند مطلوب است و آن کیست که عدالت اجتماعی را رعایت کرده و دیگران را نیز

به برقراری عدالت تشویق می‌کند. عدالت با مفاهیمی همچون برابری بین دو چیز هم است (بیات و قاسمی، 1398 به نقل از یعقوبی، 1388).

2. مفهوم تعاون: از شیوه‌های تدریس بسیار پر استفاده در مدارس ابتدایی، استفاده از بحث گروهی، تدریس اعضای تیم و پروژه است که میل به همکاری و تعاون را در دانش آموزان افزایش می‌دهد. در این شیوه‌ها دانش آموزان مفهوم همکاری گروهی برای رسیدن به پیروزی آشنا می‌شوند و درمی‌یابند که موفقیت گروه در موفقیت هریک از اعضای گروه است و به آن گره خورده (فرخی پور، قربان زاده، نوروژی و کارگر، 1399 به نقل از کاگان). پس بنابراین اعضای قوی‌تر گروه، ضعیف‌ترهای گروه را یاری می‌کنند.

3. مفهوم هویت: هویت مفهومی گسترده را دربر می‌گیرد و به حوزه‌های گوناگون زبان، دین و مذهب، نظام اجتماعی، تاریخ فرهنگی و... تقسیم می‌شود (آشنا و روحانی، 1389). در کشور ایران نیز این هویت متأثر از ملتهای گوناگون بوده و از آن‌ها تأثیر پذیرفته است؛ به گونه‌ای که جزء فرهنگ و هویت ما شده‌اند (همان منبع). درس مطالعات اجتماعی با یادآوری فرهنگ غنی ایران باستان، ذهن دانش آموزان را از سردرگمی هویتی خارج کرده، آن‌ها را با دستاوردها و تاریخچه درخشان ایران باستان آشنا می‌کند که این خود موجب القای حس غرور و افتخار در دانش آموزان می‌شود. در کنار آن، فرهنگ غنی اسلامی را نیز نمی‌توان نادیده گرفت؛ زیرا از دیرباز با فرهنگ ما عجین شده، گویی از ابتدا همراه آن بوده است. یکی از مهم‌ترین تفکراتی که دین اسلام با خود به سرزمین ایران آورد، همگانی شدن آموزش خواندن و نوشتن بود که تا قبل از آن فقط طبقه اندکی شامل روحانیان زردشتی حق یادگیری آن را داشته‌اند و بر افراد عادی منع شده بود (قزل ایاق، 1393 به نقل از عریان، 1396).

نتیجه‌گیری

طبق بررسی‌های انجام شده مشخص شد؛ تدریس مطالعات اجتماعی و توجه به آن به عنوان حوزه‌ای میان‌رشته‌ای که به دنبال ایجاد آگاهی‌های اجتماعی، چه فرهنگی، سیاسی، انسانی و... است؛ و نیز به سبب اینکه زمینه‌ساز و تقویت‌کننده میل به مشارکت و همکاری اجتماعی که خود یکی از عوامل اصلی توسعه اجتماعی است؛ ضروری است و البته از نقش رسانه‌های جمعی نیز نباید غافل شد. مطالعات اجتماعی به عنوان ابزاری است که نیل به اهداف مورد نظر چه در حیطه شناختی، عاطفی و مهارتی را تسهیل می‌کند؛ اما این بدان معنا نیست که تنها ابزار موجود می‌باشد، بلکه نیل به اهداف مورد نظر نیازمند خواست جمعی تمام ارگان‌ها و افراد جامعه است.

منابع و مآخذ

1. افتخاری، حجت (1396). بررسی برنامه درسی اجرا شده و کسب شده در درس مطالعات اجتماعی پایه ششم دبستان های شهرمشکان در سال تحصیلی. 1395 - 1396
2. فصلنامه علمی تخصصی آموزش پژوهی، 3 (9) : 29 - 49
3. آشنا، حسام الدین؛ روحانی، محمد رضا. (1398) هویت فرهنگی ایرانیان از رویکردهای نظری تا مولفه های بنیادی. نشریه تحقیقات فرهنگی ایران، 3 (4) : 157 - 184
4. ابراهیم پور کومله، سمیرا؛ نادری، عزت الله؛ سیف نراقی، مریم (1396) (شناسایی و بررسی ویژگی های مطلوب عناصر برنامه درسی برای نیل به پرورش مهارتهای حل)
5. مسئله در درس مطالعات اجتماعی برای دوره ابتدایی تحصیلی. نشریه مطالعات آموزش و آموزشگاهی،
6. فلاحیان، ناهید؛ آرام، محمد باقر؛ نادری، مریم؛ احمدی، آمنه. (1391) روش آموزش مطالعات اجتماعی. تهران: شرکت چاپ و نشر کتاب های درسی ایران.